እንኳን ደህና መጣችሁ

ሞጁል አራት

የተጨማሪ ዕሴት ታክስ

የሰነዱ ይዘት

ክፍል አንድ ፡- አጠቃላይ ሁኔታ

ክፍል ሁለት፡- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምንነት

ክፍል ሦስት፡- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምዝገባ እና ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች የሚከናወኑበት ቦታ፤ጊዜ እና ዕሴት

ክፍል አራት፡- የተጨማሪ እሴት ታክስ ማቀናነስ እና ተመላሽ

ክፍል አምስት፡- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ማሳወቅ እና ስረዛ

ክፍል ስድስት ፡- ከተጨማሪ ዕሴት ጋር የተያያዙ አስተዳደራዊ እና የወንጀል ቅጣቶች

ክፍል አንድ

1. አጠቃላይ ሁኔታ

1.1. ዓላማ

1.1.1. ዋና ዓላማ፤

- ከሥልጠናው በኋላ ሠልጣኞች፡-

  - በተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ ደንብ እና መመሪያ መሠረት የሥልጠና ሞጁሉን ላይ ውይይት በማድረግ ስለተጨማሪ እሴት ታክስ ይረዳሉ።

1.1.2. ዝርዝር ዓላማ

- የተጨማሪ እሴት ታክስ ምንነት፣ ምዝገባ እና ስረዛ ይገልጻሉ፤
- የተጨማሪ እሴት ታክስ መጣኔዎች ያብራራሉ፤
- ታክሱ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች ስለሚከናወኑበት ቦታ፣ ጊዜና ዋጋ ያብራራሉ፤
- የተጨማሪ እሴት ታክስ ስለማቀናነስ በምሳሌ ያስረዳሉ፤

ዝርዝር ዓላማ…

- የተጨማሪ እሴት ታክስ ተመላሽ ስለማድረግ የሕግ አግባቡን በማስረዳት ተመላሽ የሚፈቀድባቸውን ግብይቶች ይለያሉ፤
- በገኘው ተይዞ ስለሚከፈል የተጨማሪ እሴት ታክስ ያስረዳሉ፤
- ከተጨማሪ እሴት ታክስ ጋር የተያያዙ አስተዳደራዊ እና የወንጀል ቅጣቶች ይለያሉ።

1.2. ሥልጠናው የሚወስደው ጊዜ

- ይህን ሥልጠና ለማሠልጠን 15 ሰዓት ይጠይቃል።

1.3. ትርጓሜ

- የግብዓት ታክስ ፡-አንድን ምርት ለማምረት ወይም አገልግሎት ለመስጠት በሚፈጸም ግዥ ላይ የሚከፈል የተጨማ ዕሴት ታክስ ነው፡፡
- የምርት ውጤት ታክስ፡- ምርት በሚሸጥበት /አገልግሎት በሚሰጥበት/ወቅት በመሸጫ ዋጋው ላይ ታስቦ የሚከፈል የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ነው፡፡

ትርጓሜ...

- ተከፋይ ተጨማ ዕሴት ታክስ፡- ግብር መክፈል ባለበት ሰው ለፌደራል አገር ውስጥ ገቢ ባስልጣን በታስ አዋጁ መሰረት የሚከፈል የተጨማ ዕሴት ታክስ ነው፡፡
- ዜሮ መጣኔ፡- አቅርቦቱ ዜሮ ከመቶ የሚከፈልበት ሆኖ ነገር ግን ለአቅርቦቱ በግዥ ወቅት የተከፈለ የተጨማ ዕሴት ታክስ ተመላሽ/ማካካሻ ሊጠየቅበት ይችላል፡፡

ክፍል ሁለት

2.1. የተጨማሪ እሴት ታክስ ምንነት

- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ከሌለሎች የታክስ አይነቶች አንጻር ሲታይ የቅርብ ጊዜ ታክስ ሲሆን እንደ ኢሮፒያን አቆጣጠር በ20ኛው ክፍለዘመን የመጀመሪያዎቹ አካባቢ (ከ1960 -1970ዎቹ) ባሉት ጊዚያት ውስጥ እንደተጀመረ ይነገራል፡፡

- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ የራሱ የሆነ መጣኔ ያለው ሲሆን እንደየሀገሮቹ የኢኮኖሚ፤ የፖለቲካ እና የዕድገት ደረጃ የተለያየ ነው፡፡

የተጨማሪ እሴት ታክስ ምንነት…

- **<u>Accounting & Finance blog</u>** በ2016 ባሰፈረው ጽሑፍ በዓለም ላይ ከፍተኛ የተጨማሪ ዕሴት ታክስ መጣኔ ያላቸው ሀገራት

1. <u>የደቡብ ኢሲያዋ ሀገር</u> ቡህታን (**50%**)፣
2. ጅቡቲ (**33%**)
3. በርማ/ማይናማር (**30%**)
4. ሃንጋሪ ,<u>ኖርዌ</u>, <u>ስዊድን</u> እና <u>ደንማርክ</u> (**25%**)

የተጨማሪ እሴት ታክስ ምንነት...

- **Woltres kluwer (**በ2017 ባሰፈረው ጽሁፉ ከአውሮፓ እና ከኢሲያ ሀገራት ዝቅተኛ የተጨመረ ዕሴት ታክስ መጣኔ ያለቸው ሀገራት ህንድ ከ12-15%፤ጃፓን 5% ሲወዘርላንድ ከ8-2.5%፤መጣኔ ያላቸው ሲሆን አብዛኞቹ ሀገራት በወጪ ንግድ ላይ 0% መጣነኔ እንዳላቸው ያሳያል በኛም ሀገር ሁለት መጣኔዎች ያሉ ሲሆን 15 እና 0% መጣኔ ናቸው።

2.2. የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ትርጉም

- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ መሰረቱ ሰፊ የሆነ በፍጆታ ዕቃዎችና አገልግሎቶች ላይ የሚጣል ቀጥታ ያልሆነ ታክስ ነው። ታክሱ ከአስመጪዎችና ጥሬ ዕቃ አምራቾች አንስቶ እስከ ቸርቻሮዎች ድረስ በሚደረጉ የማምረትና የማከፋፈል/የማሰራጨት/ሂደቶች በሁሉም ደረጃዎች በሚፈጠረው ተጨማሪ እሴት ላይ ይሰበሰባል።

- የተጨማሪ እሴት ታክስ በሚመረቱና ከውጭ አገር በሚገቡ ዕቃዎችና ሌሎችም አገልግሎቶች ላይ የሚሰበሰበውን የሽያጭ ታክስ ተክቶ ከታህሳስ 23 ቀን 1995 ዓ.ም ጀምሮ ስራ ላይ የዋለ ታክስ ነው።

2.3. የተጨማሪ እሴት ታክስ ጠቀሜታዎች

- በአገር ውስጥ የሚመረቱ ምርቶች ከውጭ ከሚገቡ ምርቶች ጋር ተወዳዳሪ እንዲሆኑ ይረዳል፣
- ለካፒታል ዕቃዎች የሚደረገው የታክስ ተመላሽ ኢንቨስትመንትን ያበረታታል።
- ወደ ውጭ በሚላኩ ምርቶች ላይ
  - ✓ ለግብዓቶች የተከፈለው ታክስም ተመላሽ የሚደረግ በመሆኑ

ጠቀሜታዎች...

- የተጨማሪ እሴት ታክስ አፈፃፀም በደረሰኝ ላይ ተመስርቶ የሚከናወን በመሆኑ
  - ✓ በቀላሉ ሳይከፈል ሊታለፍ ወይም
  - ✓ ሊጭበረበር የሚችል ታክስ ባለመሆኑ
  - ✓ የታክስ ስወራንና ማጭበርበርን በመቀነስ
  - ✓ በታክስ ሕግ አፈፃፀም ሊኖር የሚገባን ትክክለኛነትና ፍትሐዊነት በተሻለ አኳኋን ያስጠብቃል።

ጠቀሜታዎች…

- የተጨማሪ እሴት ታክስ ተግባራዊ በሚደረግበት ወቅት አነስተኛ ገቢ ባላቸው የህብረተሰብ ክፍሎች ላይ ሚዛናዊ ያልሆነ ጫና እንዳይፈጠር ለኑሮ መሠረታዊ የሆኑ የፍጆታ እቃዎችና አገልግሎቶች ከታክሱ ነፃ እንዲሆኑ ያደርጋል፡፡

2.4. ታክሱ የሚጣልባቸው አቅርቦቶች (Taxable supplies)

- ታክሱ የሚጣለው በተመዘገበ ሰው የሚከናወን ማናቸውም ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ነው፡፡
- ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ማለት ደግሞ
  - ✓ በህጉ ነፃ ከተደረጉት በስተቀር፤
  - ✓ ታክስ የሚከፈልበትን የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ በማከናወን ሂደት
  - ✓ በኢትዮጵያ ውስጥ የሚቀርብ ዕቃ ወይም አገልግሎት ነው፡፡

ታክሱ የሚጣልባቸው አቅርቦቶች…

- ❑ ታክስ የሚከፈልበት የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ" ማለት ፤-
  - ➢ ለትርፍ የተከናወነ ቢሆንም ባይሆንም ጥቅም ለማግኘት ሲባል ለሌላ ሰው በሙሉ ወይም በከፊል ዕቃ የመሸጥ ወይም አገልግሎት የመስጠት ተግባርን ለማከናወን በማሰብ ወይም በትክክል በማከናወን ማንኛውም የተመዘገበ ሰው በመደበኛም ሆነ መደበኛ ባልሆነ መንገድ የሚያከናውነው የስራ እንቅስቃሴ ነው፡፡ (amended)

ታክሱ የሚጣልባቸው አቅርቦቶች...

- ታክስ የሚከፈልበት የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ ተደርገው የሚቆጠሩ
  - የተመዘገበ ሰው ታክስ ለሚከፈልበት የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ የገዛቸውን ዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች ለሌላ አገልግሎት እንዲውሉ ያደረገ እንደሆ፤
  - አሠሪው ለሠራተኞቹ በስጦታ ወይም በሌላ ማናቸውም አኳኋን የሚያቀርባቸው ዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች፣
  - ምዝገባ ሲሰረዝ የካፒታል ዕቃዎችን ጨምሮ በተመዘገበው ሰው እጅ የሚገኙ ዕቃዎች፣
  - ታክስ የሚከፈልበት የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ አንድ ክፍል ሆኖ ተለይቶ በራሱ የሚንቀሳቀስ ክፍል የተሸጠ እንደሆነ፣

ታክሱ የሚጣልባቸው አቅርቦቶች…

- ❑ ቅጥይ አቅርቦቶች

- ➢ የዋና አቅርቦት ወይም አገልግሎት የመስጠት ንግድ ሥራ ተጓዳኝ የሆኑ የዕቃና የአገልግሎት አቅርቦቶች የዋናው ዕቃ አቅርቦትና አገልግሎት የመስጠት ሥራ አንድ ክፍል ሆነው ይቆጠራሉ፣

- ➢ ዕቃን ወደ አገር ከማስገባት ሥራ ጋር ተጓዳኝ ሆነው የተሰጡ አገልግሎቶች ወደ አገር የሚገቡ ዕቃዎች አካል ይሆናሉ፤

- ➢ ከታክሰ ነፃ የሆነ አንድ ግብይት ታክስ የሚከፈልባቸው የተለያዩ ዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች የማቅረብ ሥራዎች ያካተተ ሲሆን የተለያዩ ግብይቶች ተደርገው ይቆጠራሉ(phermacy)።

2.5. የታክሱ ከፋዮች

- የተመዘገበ ወይም መመዝገብ ያለበት ሰው፣
- ታክስ የሚከፈልባቸውን ዕቃዎች ወደ ኢትዮጵያ የሚያስገባ
- ወደ አገር የሚገቡ አገልግሎቶችን በሚመለከት (በገዥው ስለሚሰበሰብ ታክስ)መሠረት የአገልግሎቱ ተጠቃሚ የሆነ ሰው፣
- ለታክሱ የተመዘገበ ሰው ምዝገባው ከሚፀናበት ቀን ጀምሮ ታክስ ከፋይ ነው፡፡
- መመዝገብ ያለበት ሆኖ ያልተመዘገበ ሰው ደግሞ የምዝገባ ግዴታ ከሚጀምርበት ጊዜ ቀጥሎ ያለው የሂሳብ ጊዜ ከሚጀምርበት አንስቶ ታክስ ከፋይ ነው፡፡

2.6. ከታክሱ ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች እና መጣኔዎች

2.6.1. ነጻ የሆኑ አቅርቦቶች

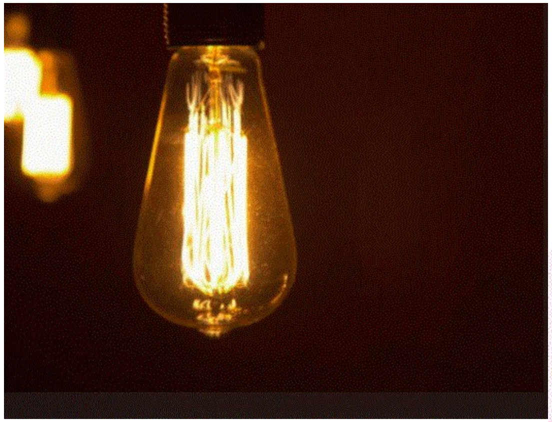

…ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች…

- ቢያንስ ሁለት ዓመት ያገለገለ መኖሪያ ቤት ሽያጭ እና የመኖሪያ ቤት ኪራይ፤
- የፋይናንስ አገልግሎቶች፣
- የአገር ውስጥና የውጭ አገር ገንዘቦችን እና የዋስትና ሰነዶችን ማስራጨት ወይም ወደ አገር ማስገባት፣(ለሣንቲሞች እና ሜዳሊያዎች ጥናት አገልግሎት ከሚውሉት በስተቀር)
- ለኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ የሚቀርብ ወርቅ ማስገባት፣

...ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች...

- በሃይማኖት ድርጅቶች የሚሰጡ የእምነት ወይም ከአምልኮት ጋር የሚገናኙ አገልግሎቶች፣
- የሕክምና አገልግሎት እና በጤና ጥበቃ ሚኒስቴር በሚወጣ መመሪያ መሠረት
    - ✓ በሐኪም የሚታዘዙ መድሃኒቶች፣
- የህክምና አቅርቦቶች እና የህክምና መገልገያዎች፣

...ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች...

- በትምህርት ተቋማት የሚሰጡ የማስተማር አገልግሎቶች
- ለሕፃናት ጥበቃ በመዋለ ሕፃናት የሚሰጡ አገልግሎቶች፣
- በሰብዓዊ እርዳታ መልክ የሚቀርቡ ዕቃዎች እና የሚሰጡ አገልግሎቶች
  - ✓ እንደዚሁም በተፈጥሮ አደጋ፣
  - ✓ የኢንዱስትሪ አደጋዎችና በድንገት ለደረሱ ጉዳቶች መልሶ

    ማቋቋሚያ ተግባር እንዲውሉ ለመንግስት አካላት እና መንግስታዊ

    ላልሆኑ ድርጅቶች የሚሰጡ ከውጪ አገር የሚገቡ ዕቃዎች፣

...ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች...

- የኤሌክትሪክ፣ የኬሮሲንና የውሃ አገልግሎቶች፣
- በሕግ ወይም በስምምነት ከጉምሩክ ቀረጥ እና ከሌሎች ታክሶች ነፃ የተደረጉ ድርጅቶች፣ ተቋሞችና ፕሮጀክቶች ወደ አገር የሚያስገቧቸው ዕቃዎች፣
- ከልዩ ልዩ የአገልግሎት ወይም የኮሚሽን ክፍያዎች በስተቀር የፖስታ አገልግሎት ድርጅት በማቋቋሚያ አዋጁ በተሰጠው ስልጣን መሠረት የሚያቀርባቸው ዕቃዎችና አገልግሎቶች፤
- የትራንስፖርት አገልግሎት፣

...ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች...

- ማናቸውም የሥራ እንቅስቃሴ ለማከናወን ለሚሰጥ ፈቃድ ለመንግስት የሚፈፀም ክፍያ፣
- በጉምሩክ ታሪፍ ደንብ 2ኛ መደብ የተዘረዘሩ ዕቃዎችን ወደ አገር ማስገባት፣(ለፋብሪካ የሚቀርብ ጥሬ ዕቃ፣ታሪፋቸው ዜሮ የሆኑ፡- ካፒታል ዕቃዎች. . .
- ከስድሣ በመቶ ሠራተኞቹ አካል ጉዳተኞች የሆኑበት አካል ጉዳተኞችን ቀጥሮ የሚያሠራ ድርጅት የሚያቀርባቸው ዕቃዎችና አገልግሎቶች፣

…ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች…

- የምግብ እህሎች /ጤፍ፣ ስንዴ፣ በቆሎ፣ ጥራጥሬ እና የመሣሠሉት፣
- በግብርና ሜካናይዜሽን ቴክኖሎጂዎች ኪራይ አገልግሎት የሚከናወኑት (ከጥቅምት 23/2012 ዓ.ም. ጀምሮ ገ/ሚ/ር በቁጥርME-30/58/9)
  - ✓ የማሳ ዝግጅት፣ምንጣሮ፣መሬት መደልደል፣
  - ✓ የመስኖ ቦይ ማወጣትና ማዘጋጀት፣
  - ✓ አጨዳ፣ውቂያ፣ዘር መዝራት፣ኬሚካል መርጨት፣
  - ✓ ምርት ማበጠር፣ ገለባ መሰብሰብና ማሰር፣ወሃ ፓምፕ፣

...ንፃ የሆኑ አቅርቦቶች...

- ✓ የመኖ ማቀነባበር እና ምርት ከማሳ ወደ ጎተራ ማጋጋዝ..

- ➢ ለወባ መከላከያ አጐበር ስራ የሚውሉ
  - ✓ የስፌት ክር ሌብል፣ ማሸጊያ ፕላስቲክ እና ማዳበሪያ፣
  - ✓ አጐበሩን ለመስፋት የሚያገለግል በኬሚካል የተከገረ ጨርቅ
- ➢ የቆዳ ፋብሪካዎች የሚያደርጉት የፒክል፣ የዌት ብሉ እና የክረስት ምርት ግብይት፣
- ➢ የቆዳ ማልፊያና ማለስለሻ ፋብሪካዎች ለጫማ ፋብሪካዎች የሚሸጡት የተጠናቀቀ ቆዳ፤

…ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች…

- ከፖልም የተሰራ የምግብ ዘይት፣የእንጀራ፣ ዳቦ እና የወተት ሽያጭ፣
- ለግብርና ምርት የሚውሉ ማዳበሪያዎች፣ ምርጥ ዘር፣ ፀረ ተባይ ኬሚካሎች፣
- የጡረታ አበል ክፍያ አገለግሎት፣
- የጉዞ ወኪሎች የአውሮፕላን ቲኬት በመሸጥ የሚሰጡት የገበያ አገልግሎት፣
- የቡታጋዝ ምርት፣የመጸሐፍት ህትመት

...ነፃ የሆኑ አቅርቦቶች...

- ❑ ከታክስ ነፃ የሆኑ ግብይቶች ማለት
- ➢ አቅርቦቶችን ከተጨማሪ እሴት ታክስ ክፍያ ነፃ ማድረግ ነው፡፡
  - ✓ ከታክስ ነፃ በተደረጉ ግብይቶች ላይ ተጨማሪ እሴት ታክስ አይከፈልም፡፡
  - ✓ ምርቱን ለማምረት ወይም አገልግሎቱን ለመስጠት በተከናወኑ ግዥዎች /ግብአቶች/ ላይ የተከፈለ የተጨማሪ እሴት ታክስ ማካካሻ /ተመላሽ/ ሊጠየቅበት አይችልም፡፡
  - ✓ በመሆኑ በተጨማሪ እሴት ታክስ ምዝገባም በአጠቃላይ ዓመታዊ ሽያጭ ውስጥ አይታሰቡም፡፡

2.7. የተጨማሪ እሴት ታክስ መጣኔዎች /Rates

- ሁለት የታክስ መጣኔዎች ይኖሩታል። እነሱም 15 ከመቶ መደበኛ መጣኔና ዜሮ ከመቶ መጣኔ (በታክስ መረብ ውስጥ የታቀፉ መሆናቸውን ለመግለጽ) የሚባሉት ናቸው።

...መጣኔዎች...

- **15** በመቶ መጣኔ
  - በተመዘገቡ ሰዎች የሚከናወን ታክስ የሚከፈልበት ግብይት፡-
    - "ታክስ የሚከፈልበት ግብይት" ማለት ከታክስ ነፃ ከተደረገው አቅርቦት በስተቀር ታክስ የሚከፈልበት የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ በማከናወን ሂደት የሚከናወን ማናቸውም የዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች አቅርቦት ነው፡፡

...መጣኔዎች...

- ✓ በተመዘገበ ሰው ስለሚከናወን ታክስ የሚከፈልበት ግብይት የተቀመጠው መመዘኛ ባልተመዘገቡ ሰዎች የሚከናወነው ታክስ የሚከፈልበት ግብይት የተጨማሪ እሴት ታክስ እንደማይመለከተው ያመለክታል፡
- ✓ ሆኖም የተመዘገበ ሰው የንግድ ስራ ዕቃዎቹን ለግል ጥቅም ያዋላቸው ከሆነ የነዚህ ዕቃዎች አቅርቦት ታክስ ለሚከፈልበት የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ እንዳዋላቸው ይቆጠራል።

…መጣኔዎች…

- ከታክስ ነፃ ከተደረጉት በስተቀር በማናቸውም ወደ አገር የሚገቡ
  - ✓ ዕቃዎች እና አገልግሎቶች

…መጣኔዎች…

- ❑ በዜሮ መጣኔ /0%/ ታክስ የሚከፈልባቸው፡፡

- ➢ ለውጭ የገበያ የሚቀርቡ ዕቃዎችና አገልግሎቶች (Exports)

- ➢ ዓለም አቀፍ የዕቃ ወይም የሰዎች የማጓጓዝ ተግባር፣ እንዲሁም በጉዞው አገልግሎት ላይ የሚውሉ የፍጆታ አቅርቦቶች

- ➢ ለኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ የሚቀርብ ወርቅ፣

...መጣኔዎች...

- አንድ የተመዘገበ ሰው ለሌላ የተመዘገበ ሰው አንድ ታክስ የሚከፈልበት የንግድ ሥራ እንቅስቃሴ ወይም ራሱን ችሎ የሚሰራ ታክስ የሚከፈልበት የንግድ እንቅስቃሴ አብዛኛውን ክፍል /ሀብት/ ላልተወሰነ ጊዜ ይንቀሳቀሳል ተብሎ ለተቋቋመ ድርጅት ሲያስተላለፍ

...መጣኔዎች...

- ዜሮ ከመቶ መጣኔ /0%/ ታክስ ይከፈልባቸዋል ሲባል ከእነዚህ ግብይቶች የተጨማሪ እሴት ታክስ አይሰበሰብም ማለት ነው።

- አቅርቦቶቹ የሚቆጠሩት ታክስ እንደሚከፈልባቸው አቅርቦቶች (Taxable Suppiles) ሲሆን፣
- ለተጨማሪ እሴት ታክስ ከፋይነት ለመመዝገብ በአጠቃላይ ዓመታዊ ሽያጭ ውስጥ ይታሰባሉ።
- እነዚህን አቅርቦቶች የሚያመርትና አገልግሎት የሚሰጥ ሰው በግብዓት ላይ የከፈለውን የተጨማሪ እሴት ታክስ ማካካሻ/ተመላሽ ለማግኘት ይችላል።

የሙከራ ጥያቄዎች

- የተጨማሪ እሴት ታክስ ምንነት እና ከታክሱ ነጻ የሆኑ አቅርቦቶችን ይለዩ
- የተጨማሪ እሴት ታክስ መጣኔዎችን አብራሩ
- በዜሮ መጣኔ እና ከታሱ ነጻ በሆኑ አቀርርቦቶች መካከል ያለውን ልዩነት ይግለጹ

ክፍል ሦስት

3. የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምዝገባ እና ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች የሚከናወኑበት ቦታ፣ጊዜ እና ዕሴት

3.1. የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምዝገባ

...ስለመመዝገብ...

- ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ሲያከናውን እና
- አንድ ግብር ከፋይ በማናቸውም ሁኔታ በ12 ወራት ጊዜ ውስጥ ያከናወነው ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ከ1ሚሊዮን ብር በላይ ከሆነ
- በቀጣዮቹ 12 ወራት የንግድ እንቅስቃሴ ውስጥ የሚያከናውነው ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ከ1 ሚሊን ብር በላይ ይሆናል ተብሎ ለመገመት ተጨባጭ ማስረጃ ከተገኘ ታክስ ከፋዩ ለተጨማሪ ዕሴት ታክስ በግዴታ መመዝገብ ይኖርበታል።

...ስለመመዝገብ...

- ግብር ከፋዮች በ12 ወራት ጊዜ ውስጥ ያከናወኑት ታክስ የሚከፈልበት ግብይት 1ሚሊየን ብር እና ከዛበታች ከሆነ፤ በማናቸውም ተከታታይ 12 ወራት ጊዜ ውስጥ ሽያጩን ቢያንስ 75% ለተጨማሪ እሴት ታክስ ለተመዘገቡ ሰዎች የሚያቀርብ ከሆነ ዓመታዊ ሽያጩ ብር 1ሚሊን ባይሞላም በፈቃደኝነት መመዝገብ ይችላል።

…ስለመመዝገብ…

- የተመለከቱትን እንዳይመዘገቡ ሊቃወም ይችላል፤
  - ቋሚ የመኖሪያ /ማረፊያ/ ቦታ ወይም የንግድ ሥራ የሌለውን፣
  - ተገቢ የሂሳብ መዛግብት የማይዘውን፣
  - የባንክ ሂሳብ የሌለውን እና ቀደም ሲል ለተጨማሪ እሴት ታክስ የተመዘገበ ሆኖ ነገር ግን በታክስ ህጉ መሠረት ግዴትዎቹን ለመፈፀም ያዳገተው እንደሆነ።

...ስለመመዝገብ...

- ለተጨማሪ እሴት ታክስ ለመመዝገብ የተዘረዘሩ ሁኔታዎችን አሟልቶ የገቢዎች ሚኒስትር ባዘጋጀው ቅፅ ማመልከቻውን ሲያቀርብ ባለስልጣኑ አመልካቹን በተጨማሪ እሴት ታክስ ይመዘግበዋል። ከመዘገበ በኋላ ከምዝገባው ዕለት ጀምሮ ባሉት በ 30 /ሰላሳ/ ቀናት ውስጥ፡-

…ስለመመዝገብ…

1. የተመዘገበውን ሰው ሙሉ ስምና ሌሎች አስፈላጊ መረጃዎች
2. የምስክር ወረቀቱ የተሰጠበትን ቀን
3. ተፈፃሚነቱ የሚጀምርበትን ቀን
4. የተመዘገበው ታክስ ከፋይ መለያ ቁጥር የሚሉ መረጃዎችን የያዘ የምዝገባ የምስክር ወረቀት ይሰጠዋል።

…ስለመመዝገብ…

- የምዝገባ ጊዜውን በተመለከተ የግዴታ ምዝገባ ሲሆን ለምዝገባ የማመልከቻ ማቅረብ ግዴታ ከሚጀምርበት ወር ቀጥሎ ባለው የሂሳብ ጊዜ የመጀመሪያ ቀን እንዲሁም
- ምዝገባ በፍቃደኝነት ሲሆን ደግሞ አመልካቹ ለምዝገባ ማመልከቻ ካቀረበበት ወር ቀጥሎ ባለው የሂሳብ ጊዜ የመጀመሪያ ቀን መሆን አለበት።

...ስለመመዝገብ...

- በፈቃደኝነት ለመመዝገብ የሚያመለክት ሰው
- የመኖሪያ ወይም የንግድ ሥራ አድራሻ የሌለው፣
- የሂሳብ መዝገብ ያልያዘ፣
- ጊዜውን ጠብቆና በአስተማማኝ ሁኔታ ታክስ የማያስታውቅ ስለመሆኑ ባለስልጣኑ አሳማኝ ምክንያት ካለው ጥያቄውን ውድቅ ሊያደርገው ይችላል። በዚህ ሁኔታ ምዝገባው ተጠናቆ የተጨማሪ እሴት ታክስ ተመዝጋቢ ከመሆናቸው በፊት እስከቆዩበት የመጨረሻ ቀን ድረስ ባካሄዱት ግብይት ላይ የተርን ኦቨር ታክስ ይከፈልበታል።

…ስለመመዝገብ…

- ❑ ታክስ የሚከፈልበት የግብይት ዋጋን ለመወሰን ጥቅም ላይ የሚውል መረጃ

I. ግብር ከፋዮቹ በታክስ ማስታወቂያ ወቅት የገለፁት የገቢ መረጃ፣

II. ከሦስተኛ ወገን የተገኘ መረጃ ወይም

- በሂሳብ ምርመራ ወቅት የተገኘ መረጃ።

3.2. ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች የሚከናወኑበት ቦታ፣ጊዜና እሴት /ዋጋ

3.2.1. የዕቃዎች አቅርቦት የሚከናወንበት ቦታ(አ-9)

- አቅርቦቱ ዕቃዎችን ማጓጓዝን የሚጨምር ሲሆን ሽያጩ ተከናወነ የሚባለው ዕቃዎችን ማጓጓዝ የሚጀምርበት ቦታ ይሆናል።
- በሌሎች ሁኔታዎች የተሸጠው ዕቃ ርክክብ የሚፈፀምበት ቦታ ነው።

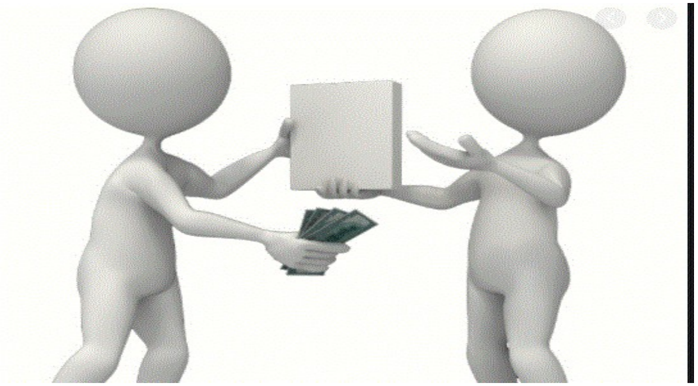

አቅርቦቶች የሚከናወኑበት

- የኤሌክትሪክ፣ የእንፋሎት ኃይል፣ የጋዝ ወይም የውሃ አቅርቦት በሚሆንበት ጊዜ፣ አገልግሎቱ ተሰጠ የሚባለው አገልግሎቶቹ ተቀባዩ ዘንድ በደረሱ ጊዜ ነው።
- እነዚህ አቅርቦቶች ከኢትዮጵያ ውጪ የሚላኩ ከሆነ ግን አቅርቦቱ በኢትዮጵያ ውስጥ እንደተከናወነ ይቆጠራል።

አቅርቦቶች የሚከናወኑበት ቦታ

3.2.1.2 አገልግሎት የሚሰጥበት ቦታ

- አገልግሎት የሚሰጠው ሰው የንግድ ስራ ተግባሩን የሚያከናውንበት ቦታ ነው።
- ከዚህ በተለየ ሁኔታ የሚታዩት የአገልግሎት አይነቶች የሚሰጡበት ቦታ፡
  - ✓ ከማይንቀሳቀስ ንብረት ጋር በቀጥታ የተገናኘ ከሆነ ንብረቱ የሚገኝበት ቦታ፣
  - ✓ ከሚንቀሳቀስ ንብረት ጋር በቀጥታ የተገናኘ ሲሆን፣ አገልግሎት መስጠቱ የተከናወነበት ቦታ፣

አቅርቦቶች የሚከናወኑበት

- በባህል፣ በስነጥበብ፣ በትምህርት፣ የሰውነት ማጐልመሻ ወይም በስፖርት ወይም በሌሎች መሰል ዘርፎች ሲሆን አገልግሎቱ የተሰጠበት ቦታ
- ከማጓጓዝ ተግባር ጋር የተያያዘ ከሆነ የማጓጓዝ ተግባሩ የተከናወነበት ቦታ ነው፡፡
- በዜሮ ምጣኔ ታክስ የሚከፈለበትን አለም አቀፍ የትራንስፖርት አገልግሎት በተመለከተ የግብይቱ ተግባር ታክስ ከፋዩ ከኢትዮጵያ ውጭ ከሰጠው አገልግሎት ጋር የተገናኘ ሲሆን በኢትዮጵያ ውስጥ እንደተከናወነ ይቆጠራል፡፡

አቅርቦቶች የሚከናወኑት ቦታ...

- የሚከተሉት አገልግሎቶች የሚሰጡበት ቦታ አገልግሎቱን የገዛው ሰው ዘላቂ ድርጅት የሚገኝበት ቦታ ተደርጐ ይቆጠራል
  - ✓ የፈጠራ ባለቤትነት፣የንግድ ፈቃድ፣ የንግድ ምልክት እና
  - ✓ የቅጂ መብት መሰል የሆኑ የአእምሮ ሀብት መብት ማስተላለፍ ወይም ማዛወር፣
  - ✓ የምክር፣ የህግ፣ የሂሳብ፣ የምህንድስናና የማስታወቅያ የመረጃ ማጠናቀር እና ሌሎች መሰል
  - ✓ አገልግሎቶች፣

3.2.2. አቅርቦት ተከናወነ የሚባልበት ጊዜ

- የዕቃዎች ወይም የአገልግሎቶች አቅርቦት የሚከናወኑበትን ጊዜ ማወቅ አስፈላጊነቱ፡-
  - ✓ ታክስ ሪፖርት የሚቀርብበትን ጊዜ፣
  - ✓ በግብዓት ላይ የተከፈለው ታክስ ተቀናሽ የሚደረግበትን፣
  - ✓ በገዢው ስለሚሰበሰብ ታክስ ደንበኛው ለታክሱ ኃላፊ የሚሆንበትን እና
  - ✓ በዜሮ ተመን ታክስ የሚከፈልበት አቅርቦት የተከናወነበትን ጊዜ ለመወሰን ያስችላሉ

አቅርቦት ተከናወነ የሚባልበት ጊዜ

- ከዚህ በታች ከተቀመጡት በህጉ በተለየ ሁኔታ ከተመለከቱት በስተቀር የዕቃዎች ወይም የአገልግሎቶች አቅርቦት ተከናወነ የሚባለው ለግብይቱ የተጨማሪ እሴት ታክስ ደረሰኝ ሲሰጥ ነው።

➢ ደረሠኝ ቢሰጥም ባይሰጥም

- ✓ ዕቃዎች ለተረካቢው ዝግጁ ሆነው በተቀመጡ፣
- ✓ ሽያጭ ወይም ማስተላለፍ በተፈፀመበት ወይም
- ✓ አገልግሎቶች በሚሰጡበት ጊዜ
- ✓ እንዲሁም የዕቃዎች ርክክብ ማጓጓዝ የሚያካትት ሲሆን የዕቃዎች ማጓጓዝ ሲጀመር፣

አቅርቦት ተከናወነ የሚባልበት ጊዜ

- ለአቅርቦቱ ግብይት አንድ ወይም ከአንድ የበለጡ ክፍያዎች የተፈፀሙ እንደሆነ በእያንዳንዱ ክፍያ መጠን የተለያዩ ግብይቶች እንደተደረጉ ይቆጠራል
- አገልግሎቶች በመደበኛነት ወይም በተከታታይ በሚሰጡበት ሁኔታ የተጨማሪ እሴት ታክስ ደረሰኝ በተሰጠ ጊዜ፤ ክፍያው አስቀድሞ የተፈፀመ ከሆነ ግን ክፍያው በተፈፀመ ጊዜ፣(ኤሌክትሪክ፣ስልክ፣. . .)

አቅርቦት ተከናወነ የሚባልበት ጊዜ

- ታክስ ለሚከፈልበት አቅርቦት ተይዘው ከዚህ ውጪ የዋሉ ዕቃዎችን በተመለከተ
- በዕቃው ወይም በአገለግሎቱ መጠቀም የተጀመረበት ጊዜ፣
- ቀጣሪ ለተቀጣሪዎች
  - በስጦታ ወይም
  - በሌላ አኳኋን የሚያቀርባቸውን በተመለከተ ዕቃዎቹ ወይም አገልግሎቶቹ ለተቀጣሪዎች በሚሰጡበት ጊዜ፣
- የምዝገባ ስረዛ ሲደረግ በእጅ ያሉ ዕቅዎችን በተመለከተ የምዝገባው መሠረዝ ከሚፀናበት ቀን በፊት ያለው ጊዜ፣
- በማሽን ሽያጭ(veneding machin) ግብይት ሲሆን ገንዘቡን ከማሽኑ ሲያወጣ፤

3.2.3. ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች እሴት /ዋጋ/

- ታክስ የሚከልበት ግብይት እሴት (ዋጋ) የሚሆነው
  - ✓ ታክስ ከፋዩ ላቀረባቸው ዕቃዎች ወይም ለሰጣቸው አገልግሎቶች
  - ✓ ከደንበኛው ወይም ከማናቸውም ሌላ ሰው የተቀበለውን ወይም ለመቀበል የሚችለው ዋጋ ነው።
- በተጨማሪም የግብይቱ እሴት በአቅርቦቱ ላይ ከተጨማሪ እሴት ታክስ በስተቀር የሚከፈሉ ማናቸውም
  - ✓ ቀረጥ፣
  - ✓ ታክሶች(excise. . .) እና ሌሎች ክፍያዎች ይጨምራል።

ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች እሴት /ዋጋ

- ለተከናወነ አቅርቦት በለውጡ የሚሰጥ ምንም ነገር የሌለ ከሆነ የአቅርቦቱ እሴት የሚሆነው
  - ✓ የተጨማሪ እሴት ታክስን ሳይጨምር
  - ✓ ለቀረቡት ዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች ማናቸውም ቀረጥ፣ ታክሶች እና ሌሎች ክፍያዎችን ጨምሮ የገበያው ዋጋ ነው።

ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች እሴት /ዋጋ

- ወደ አገር የሚገቡ ዕቃዎችን በተመለከተ የዕቃዎቹ እሴት /ዋጋ/
  - በዕቃዎቹ ላይ የሚከፈለውን ቀረጥና ታክስ ጨምሮ
  - በጉምሩክ ህግ መሠረት በጉምሩክ የሚወሰነው የዕቃዎች ዋጋ ነው፡፡
- የዕቃዎቹ እሴት /ዋጋ/ በዕቃዎቹ ላይ የሚጣለውን የተጨማሪ እሴት ታክስ እና ወደ አገር በሚገቡ ዕቃዎች ላይ የሚከፈለውን የገቢ ግብር ቅድሚያ ክፍያ አይጨምርም፡፡
- ለጉምሩክ ቀረጥ አወሳሰን በዕቃዎች ዋጋ ውስጥ እስካልተካተተ ድረስ ዕቃን ወደ አገር ከማስገባት ጋር በተጓዳኝ ሆነው የተሰጡ አገልግሎቶች እሴት /ዋጋ/ ታክስ በሚከፈልባቸው ወደ አገር የሚገቡ ዕቃዎች እሴት ላይ ይጨመራል፡፡(ለምሳሌ የአሳንሰር ግዥ እና የተከላ አገልግሎትን ያካተተ ከሆነ ተደምሮ ይጠየቃል...)

የሙከራ ጥያቄዎች

- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ የምዝገባ ስርዓትን በግልጽ ያብራሩ
- ታክሱ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች ስለሚከናወኑበት ቦታ፣ ጊዜና ዋጋ ያረዱ፤

ክፍል አራት

4. የተጨማሪ እሴት ታክስ ማቀናነስ እና ተመላሽ

...ስለማቀናነስ...

4.1 ማቀናነስ

- አንድ ሰው ለተጨማሪ እሴት ታክስ ከፋይነት የተመዘገበ ከሆነ
  - ለንግድ ሥራው ባከናወናቸው ግዥዎችና ወጪዎች ላይ ለከፈለው የግብዓት ተጨማሪ እሴት ታክስ ማካካሻ ሊጠይቅ /ሊያስብ/ ይችላል፡፡
- የግብዓት ታክስ የምንለው፤- በጥሬ ዕቃዎች ግዢ ወይም ዕቃዎችን መልሶ ለመሸጥ በተደረገ ግዢ ላይ የተከፈለ የተጨማሪ እሴት ታክስ ብቻ ሳይሆን የሚከተሉትንም ይጨምራል፡፡

...ስለማቀናነስ...

1) ለንግድ ሥራው የተገዙ የቢሮ ዕቃዎችን፣
2) ከንግድ ሥራው ጋር በተያያዘ ለዕቃ ማጓጓዣ የተገዙ ተሽከርካሪዎችን፣

   (<8 ሰው. .)›
3) ለንግድ ሥራው ተግባር የዋሉ የቴሌፎን ወጪዎችን፣
4) ከንግድ ሥራው ጋር በተያያዘ ለጠበቆች ወይም ለአካውንታንቶች ለተፈፀሙ ክፍያዎች ወዘተ...

...ስለማቀናነስ...

- ታክስ ለሚከፈልበት የንግድ ሥራ የዋሉ ቢሆንም ግብዓቶቹ ሲገዙ የተከፈለውን የተጨማሪ እሴት ታክስ ማካካስ /ተመላሽ መጠየቅ አይቻልም።

1. ለመንገደኛ ማጓጓዝ ተሽከርካሪዎች የተከፈለ፡-

➢ የንግድ ሥራው በነዚህ ተሽከርካሪዎች ንግድ/ሽያጭ ወይም ኪራይ የተሠማራ ካልሆነ በስተቀር፣

2. መንገደኛ ማጓጓዝ ተሽከርካሪዎች ዕድሳትና ጥገና የተከፈለ፡-

✓ የንግዱ ሥራ ከነዚሁ ተሽከርካሪዎች ጋር የተቆራኘ ወይም

✓ ተሽከርካሪዎቹን ማከራየት እስካልሆነ ድረስ፣

...ስለማቀናነስ...

3. ለመዝናኛ የተከፈለ ወጪ፡-

- ✓ የንግድ ሥራው የመዝናኛ አገልግሎት አቅራቢ እስካልሆነ ድረስ፣
- ✓ ታክስ ከፋዩ ታክስ የሚከፈለበት የትራንስፖርት አገልግሎት በመስጠት የንግድ ሥራ ላይ የተሰማራ ከሆነ እና
- ✓ የመዝናኛው አገልግሎት ለመንገደኞች የሚሰጥ የትራንስፖርት አካል ሲሆን፣የታክስ ተቀናሽ አይከለከልም።(አየር መንገድ፣....)

➢ ለህጉ አፈፃፀም "የመንገደኛ ማጓጓዣ ተሽከርካሪ" ማለት

- ✓ ከ8 ያልበለጡ መቀመጫዎች ያሉት ለመንገደኞች ማጓጓዣ የተሰራ ወይም እንዲውል የተደረገ ተሽከርካሪ ሲሆን፣
- ✓ ድርብ ጋቢና ያላቸውን ተሽከርካሪዎች ይጨምራል።

...ስለማቀናነስ...

- አዲስ የተጨማሪ እሴት ታክስ ተመዝጋቢ ከመመዝገቡ በፊት ለንግዱ ስራ የገዛቸው ዕቃዎች ላይ የከፈለውን ታክስ በመጀመሪያ የሂሳብ ጊዜ በሚያቀርበው የታክስ ማስታወቂያ ማካካሻ/ተመላሽ ለመጠየቅ ይችላል፡፡

- ቀደም ሲል በተገዙት ዕቃዎች ላይ የተከፈለው ታክስ ለተቀናሽ ብቁ የሚሆነው
  - ዕቃዎቹ ከምዝገባ በኋላ ለሚካሄደው ታክስ የሚከፈልበት የንግድ ስራ እንቅስቃሴ አቅርቦት ሲውሉ

...ስለማቀናነስ...

- በተጨማሪም ዕቃዎቹ የተገዙት ወይም ወደ አገር የገቡት ምዝገባው የሚፀናበት
  - ✓ ቀን ከሚጀምርበት በፊት ከስድስት ወራት ያልበለጠ እና
  - ✓ ምዝገባው በሚፀናበት ቀን ዕቃዎቹ በእጅ የሚገኙ ከሆነ ነው።

...ስለማቀናነስ...

- ታክስ ለሚከልባቸውን እና ከታክስ ነፃ ለሆኑ አቅርቦቶች ግብዓትን መጠቀም
  - እነዚህ ግብዓቶች በቀጥታ ታክስ ለሚከፈልባቸው አቅረቦቶች የዋሉ ከሆነ የግብዓቶቹ ላይ የተከፈሉት ታክሶች በጠቅላላው ተቀናሽ ይደረጋሉ፣
  - ግብዓቶቹ በቀጥታ ከታክስ ነፃ ለሆኑ አቅርቦቶች የዋሉ ከሆነ በግብዓቶቹ ላይ የተከፈሉ ታክሶች ተቀናሽ አይደረጉም፣

...ስለማቀናነስ...

- ግብዓቶቹ ለሁለቱም አቅርቦቶች(ታክስ የሚከፈልባቸውን እና ከታክስ ነፃ የሆኑ) የዋሉ ሲሆን ተቀናሽ የሚደረገው የታክስ ድርሻ (90%፡10%) መጠን ይወሰናል። (ለምሳሌ. . .ለዳቦ ቤት እና ለሆቴል የሚውል ህንፃ ኪራይ
- የተመዘገበ ሰው በአንድ የታክስ ዘመን ውስጥ እንዲቀናነስለት ሊደረግ የሚችለው የታክስ መጠን ድምር በዚሁ የታክስ ዘመን ውስጥ ባከናወነው ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ላይ ሊከፈል ከሚገባው ታክስ የበለጠ እንደሆነ በብልጫ የሚፈፀም ይሆናል።

...ስለማቀናነስ...

- ለታክሱ የተመዘገቡ ሰዎች በአንድ የሂሳብ ጊዜ ሊከፈል ከሚገባው ታክስ በላይ ተቀናሽ እንዲደረግ የተጠየቀው ታክስ ለቀጣዮቹ 5 (አምስት) የሂሳብ ጊዜዎች እንዲተላለፍ ሆኖ በእነዚህ ጊዜዎች ከሚደረግ ክፍያ ላይ ተቀናሽ ይደረጋል፡፡ይህ የአምስት ወር ጊዜ ከተጠናቀቀ በኋላ ቀሪ ሂሳብ ቢኖር የተመዘገበው ሰው በብልጫ የተከፈለውን ታክስ ከሚያሳይ የሰነድ ማስረጃ ጋር በማያያዝ ጥያቄውን ባቀረበ በሁለት ወር ጊዜ ውስጥ ባለስልጣኑ ሂሳቡን ተመላሽ ያደርጋል፡፡

…ስለማቀናነስ…

- በከፊል ታክስ ለሚከፈልበት ግብይት በከፊል ደግሞ ከታክሱ ነጻ ለሆኑ ግብይቶች በዋሉ ወደ አገር በገቡ ወይም በአገር ውስጥ በተገዙ ላይ የተከፈላው ታክስ የተመዘገበው ሰው ከዚህ በታች በተመለከተው ቀመር መሰረት አስልቶ ማቅረብ አለበት።

- ❑ ተ = ሀ*ለ/ሐ

- ለዚህ ስሌት አፈጻጸም፡-

...ስለማቀናነስ...

- ✓“ተ”= ተቀናሽ/credit/ ሊደረግ የሚገባ ታክስ
- ✓“ሀ”= በከፊል ታክስ በሚከፈልበት በከፊል ደግሞ ከታክሱ ነጻ በሆኑ ግዥዎች ላይ የተከፈለ ጠቅላላ ተጨማሪ ዕሴት ታስ፤
- ✓“ለ”= የተመዘገበው ሰው በሂሳብ ዘመኑ ውስጥ ያከናወነው ጣክስ የሚከፈልበት ግብይት ዋጋ ነው።
- ✓“ሐ”= የተመዘገበው ሰው በሂሳብ ዘመኑ ውስጥ ያከናወናቸው ጠቅላላ አቅርቦቶች ዋጋ ነው።

...ስለማቀናነስ...

- <u>ምሳሌ፡-</u> ሐበሻ ቢራ አክሲዮን ማህበር ለተጨማሪ እሴት ታክስ የተመዘገበ ድርጅት ሲሆን በሀምሌ 2010 ዓ.ም የቢራ ሽያጭ 500,000 ዋጋው ተጨማሪ እሴት ታክስን ሳይጨምር በብር 16 ነው። ድርጅቱ 500 ኩንታል የቢራ ብቅል ዋጋው ተጨማሪ እሴት ታክስን ሳይጨምር በኩንታል 2000 ብር ከአርሲ ብቅል ፋብሪካ (ለተ.እ.ታ የተመዘገበ) በዚሁ ወር ግዥ ፈፅሟል።

...ስለማቀናነስ...

- ➢ በተጨማሪም አክሲዮን ማህበሩ ለቢራ ማምረቻ የሚሆኑ ኬሚካሎችንና ሎሌች ጥሬ ዕቃዎችን ከተጨማሪ ዕሴት ታክስ ውጭ በብር 100,000 (የዕቃው ዋጋ፣ኢንሹራንስ እና ሌሎች ቀረጦችን ጨምሮ) በዛው በተመሳሳይ የታክስ ወር ከውጭ አስገብቷል።

- ✓ የተጠየቀ፡- የተጠቀሰው ወር የግብዓት ታክስ አቀናንስ?

...ስለማቀናነስ...

- <u>*መልስ፡*</u>

- የምርት ውጤት ታክስ፡ 500,000 x 16 x 15%,= 2000, 000.00

- ሲቀነስ የተከፈለ የግብዓት ታክስ :

- ብቅል፡- 500 x 2000 x 15%= 150,000.00
- ኬሚካል፡-100,000x15%=15,000.00 የግብዓት ታክስ= <u>165,000.00</u>

...ስለማቀናነስ...

- ❑ በዚህም መሰረት

➢ ተከፋይ ታክስ = የምርት ውጤት ታክስ ሲቀነስ የግብዓ ታክስ፡ 1,200,000-165,000 = 1,035,000.00 ብር

ሙከራ ሁለት

1. የተጨማሪ እሴት ታክስ ስለማቀናነስ በምሳሌ አስረዱ?

...ስለማቀናነስ...

- በግብዓት ላይ የተከፈለ ታክስ ተቀናሽ ለመጠየቅ የታክሱ ተመዝጋቢ እንደ ታክስ ደረሰኝ፣ የታክስ ዴቢት ወይም የታክስ ክሬዲት ሰነድ ወይም የጉምሩክ ዲክላራሲዮን ያሉ ደጋፊ ሰነዶች መያዝ አለበት።

ታክስ የሚከፈልበትን ግብይት ዋጋ ስለማስተካከል

- ግብይቱ ሲሰረዝ፣
- የግብይቱ ተፈጥሮ ሲቀየር፣
- በዋጋ መቀነስም ሆነ በማናቸውም ሌላ ምክንያት አስቀድሞ
- ለግብይቱ የተጠየቀው ገንዘብ መጠን ሲለወጥ
- ዕቃዎቹ ወይም አገልግሎቶቹ በከፊል ወይም በሙሉ ለታክስ ከፋዩ የተመለሱ ሲሆን ነው፣
- የተጨማሪ እሴት ታክስ ደረሰኝ የሰጠ እና በደረሰኙ ላይ የተገለፀው ዋጋ የተሳሳተ ሲሆን...

4.2. የተጨማሪ እሴት ታክስ ተመላሽ ስለማድረግ

- በአንድ የሂሳብ ጊዜ ካከናወነው ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ዋጋ ውስጥ ቢያንስ 25 ፐርሰንት በዜሮ የማስከፈያ ልክ ታክስ የሚከፈልበት ከሆነ የተመዘገበው ሰው በብልጫ የተከፈለውን ታክስ ጥያቄውን ባቀረበ በሁለት ወር ጊዜ ውስጥ እንዲመለስት ይደረጋል።

....ተመላሽ....

- በአንድ የሂሳብ ጊዜ ሊከፈል ከሚገባው ታክስ በላይ ተቀናሽ እንዲደረግ የተጠየቀው ታክስ ለቀጣዮቹ 5 (አምስት) የሂሳብ ጊዜዎች እንዲተላለፍ ሆኖ በእነዚህ ጊዜዎች ከሚደረግ ክፍያ ላይ ተቀናሽ ይደረጋል።
- የአምስት ወር ጊዜ ከተጠናቀቀ በኋላ ቀሪ ሂሳብ ቢኖር የተመዘገበው ሰው በብልጫ የተከፈለውን ታክስ ከሚያሣይ የሰነድ ማስረጃ ጋር በማያያዝ ጥያቄውን ባቀረበ በሁለት ወር ጊዜ ውስጥ ባለስልጣኑ ሂሳቡን ተመላሽ ይደረጋል።

....ተመላሽ....

- የተመላሽ ጥያቄ ያቀረበው ሰው ሊከፈል ከሚገባው በላይ የከፈለ መሆኑን ሲያረጋግጥ፤

ሀ) ሊከፈል ከሚገባው በላይ የተከፈለውን የገንዘብ መጠን የተመዘገበው ሰው ሊከፍል ከሚገባው ማናቸውም ታክስ፣ቀረጥ፣ወለድ ወይም መቀጫ እንዲውል ይደረጋል።

ለ) ሊመለስ የሚገባው ታክ መካካስ ለሚገባው ከተካካሰ በኋላ ተመላሽ ሊደረግ የሚገባው ቀሪ ገንዘብ ከብር 50 ያላነሰ ከሆነ ለተመዘገበው ሰው ይመለስለታል።

....ተመላሽ....

- የታክስ ተመላሽ የሚፈቀድባቸው ግብይቶች

ታክስ ከሚከፈልበት ግብይት ዋጋ ውስጥ ቢያንስ 25በመቶ በዜሮ የማስከፈያ ልክ ታክስ በተከፈለበት ግብይት ላይ በብልጫ የተከፈለ ታክስ ጥያቄው በቀረበ በአርባ አምስት ቀናት ውስጥ ተመላሽ የሚደረገው ለሚከተሉት ግብይቶች ነው፡-

- ወደ ውጭ የሚላኩ እቃዎች እና አገልግሎቶች፣
- በዓለም አቀፍ በረራ እና ተያያዥ አገልግሎቶች እንዲሁም ለፍጆታ የሚውሉ የቅባት ዘይቶችና ሌሎች አላቂ የቴክኒክ እቃዎች ግብይት፣
- በአገር ውስጥ አምራቾች ለብሄራዊ ባንክ የሚቀርብ ወርቅ ግብይት፣

....ተመላሽ....

- የተጨማሪ እሴት ታክስ ቀንሶ በሚያስቀር ሰው ታክስ ተቀንሶ የተከፈለበት ደረሰኝ የተሰጠው ታክስ ከፋይ በተቀበለው ደረሰኝ ላይ የተገለፀውን የታክስ መጠን በግብዓት ላይ ከተከፈለው ታክስ ጋር እንዲያካክስ በማድረግ ቀሪው ሂሳብ የተመላሽ ጥያቄው በቀረበ በአርባ አምስት ቀናት ጊዜ ውስጥ ተመላሽ ይደረጋል፡፡

....ተመላሽ....

- ከፍተኛ የኢንቨስትመንት ወጪ ያለው ፕሮጀክት ለፕሮጀክቱ ግብዓት በዋለ ግዥ ላይ የተከፈለ የተጨማሪ እሴት ታክስ እንዲመለስለት ጥያቄ ያቀረበ እንደሆነ ግዥው ከተከናወነበት ቀን ቀጥሎ ባለው የአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ተመላሽ ይደረጋል።

....ተመላሽ....

- በማእድንና ነዳጅ ፍለጋ የተሰማራ ኩባንያ የማእድንና ነዳጅ ፍለጋው ሳይሳካለት የቀረ እንደሆነ ከማእድን ሚኒስቴር የተረጋገጠ ማስረጃ ሲያቀርብ በግብዓት ግዥ ላይ ለከፈለው ተጨማሪ እሴት ታክስ ጥያቄው በቀረበ በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ተመላሽ ይደረጋል፡፡
- በተፋጠነ የተመላሽ ስርዓት እንዲስተናገድ የተፈቀደለት ላኪ ምርቱን ወደ ውጭ ከመላኩ በፊትም ቢሆን በሃገር ውስጥ ባከናወነው የግብዓት ግዥ ላይ ለከፈለው ተጨማሪ እሴት ታክስ ግብይቱ ከተከናወነበት ቀን ቀጥሎ ባለው ወር ውስጥ የተመላሽ ጥያቄውን ካቀረበ በሰባት ቀናት ጊዜ ውስጥ ተመላሽ ይደረግለታል፡፡

....ተመላሽ....

- የባለ ልዩ መብት ድርጅት ለድርጅቱ
- የበጎ አድራጎት ድርጅት ለተረጂዎች
- ለኮንደሚኒየም ቤቶችና ለመከላከያ ፋውንዴሽን ግንባታ
- በከፊል ታክስ ለሚከፈልበት እና በከፊል ከታክስ ነፃ ለሆነ ግብይት በዋለ እቃ እና አገልግሎት ላይ የተከፈለ ታክስ፡-
- በከፊል ታክስ ለሚከፈልበት እና በከፊል ከታክስ ነፃ ለሆነ ግብይት በዋለ እቃ እና አገልግሎት ላይ የተከፈለ ታክስ፡-

....ተመላሽ....

- በከፊል ታክስ ለሚከፈልበት እና በከፊል ከታክስ ነፃ ለሆነ ግብይት በዋለ እቃ እና አገልግሎት ላይ የተከፈለ ታክስ፡-

(ሀ) ለታክሱ የተመዘገበ ሰው በሂሳብ ጊዜው ውስጥ ያከናወነው ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ዋጋ ለጠቅላላ ግብይት ዋጋ ሲካፈል ከዘጠና በመቶ በላይ ከሆነ በግብዓቱ ላይ የተከፈለውን ታክስ ሙሉ ለሙሉ በማቀናነስ ቀሪ ሂሳብ መኖሩ ሲረጋገጥ ተመላሽ ይደረግለታል።

(ለ) ለታክሱ የተመዘገበ ሰው በሂሳብ ጊዜው ውስጥ ያከናወነው ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ዋጋ ለጠቅላላ የግብይቱ ዋጋ ሲካፈል ውጤቱ ከዘጠና በመቶ በታች ከሆነ በግብዓቱ ላይ የተከፈለው ታክስ ተመላሽ አይደረግም።

....ተመላሽ....

- ❑ መደበኛ የተጨማሪ እሴት ታክስ ተመላሽ ስርዓት አፈፃፀም

- ➢ የታክስ ከፋዩን የሥጋት ደረጃን በመለየት የሚከናወን ይሆናል።

- ✓ ታክስ ከፋዩ የተመዘገበው በግብር ዘመኑ በመሆኑ ምክንያት መረጃ ማግኘት ባልተቻለ ጊዜ የታክስ ተመላሽ አገልግሎት የሚጠይቅ ታክስ ከፋይ፡-

- ሀ) ለአቅራቢያው በባንክ በኩል ክፍያ የፈፀመበትን ማስረጃ ካቀረበ፣ ወይም
- ለ) ተጨማሪ እሴት ታክስ ቀንሶ የሚያስቀረው ሰው ክፍያ የፈፀመለት በባንክ በኩል መሆኑን የሚያስረዳ ማስረጃ ካቀረበ በአነስተኛ ኦዲት ተስተናግዶ ተመላሽ ይፈቀድለታል።

....ተመላሽ....

- ለግብይቱ ክፍያ የተፈፀመው በባንክ በኩል ካልሆነ ታክስ ከፋዩ የሚያቀርበው የታክስ ተመላሽ ጥያቄ በከፍተኛ ኦዲት ተጣርቶ ተመላሽ ይደረጋል።
- በአነስተኛ የስጋት ደረጃ የሚመደብ እና ኦዲት ሳይደረግ ተመላሽ የሚደረግለት ታክስ ከፋይ የተመላሽ ጥያቄ ባቀረበ <u>በሰባት ቀን ውስጥ</u> ተመላሽ ይደረግለታል።
- በአነስተኛ የስጋት ደረጃ የሚመደብ እና ኦዲት ከተደረገ በኋላ ተመላሽ የሚፈፀምለት ታክስ ከፋይ የተመላሽ ጥያቄውን ባቀረበ <u>በሰላሳ ቀን ውስጥ</u> ተመላሽ ይደረግለታል።

....ተመላሽ....

- የታክስ ተመላሽ ጥያቄ የሚያቀርብ ሰው ማሟላት ያለበት ቅድመ ሁኔታ
  - በሚኒስተረቴር መቤቱ የተዘጋጀውን የተመላሽ መጠየቂያ ቅጽ መሙላት
- ከተሞላው ቅጽ ጋር ተያይዘው የሚቀርቡ ማስረጃዎች
  - ወደ ውጭ የተላከውን እቃ መጠን እና እቃው ለውጭ ገበያ የተላከ መሆኑን የሚያሣይ ማስረጃ-ማስረጃዎቹም፡-

....ተመላሽ....

•1.ለማስጫኛ ወይም ለትራንስፖርት ክፍያ የተፈፀመበት ሰነድ (Bill of loading Air way Bill)

2.ዕቃው ወደ ውጭ የተላከበት የጉምሩክ ዲክለራሲዮን፣

3.የባንክ ፈቃድ (Bank permit),

4.ሻያጩ የውጭ ምንዛሪ ያስገኘ መሆኑን የሚያሣይ ሰነድ (Bank Credit Advice),

5.ወደ ውጭ ለተላከው እቃ ግብዓት የተከፈለውን የተጨማሪ እሴት ታክስ የሚያሳይ የድርሻ ስሌት ሰንጠረዥ፣...

....ተመላሽ....

- በመደበኛ 15 በመቶ የማስከፈያ ልክ የተጨማሪ እሴት ታክስ በሚከፈልባቸው ግብይቶች ላይ የሚቀርብ ማስረጃ

- ታክስ የተከፈለበት ግብዓት በምርት ሂደት ጥቅም ላይ መሆኑን የሚያስረዳ የምርት ጥመርታ ማስረጃ (input out put coefficient)

- የተሸጠ ምርት ወይም እቃ እና ያልተሸጠ ወይም በመጋዘን የሚገኝ የስቶክ ማረጋገጫ ማስረጃ፣

- በገዥው ተይዞ የሚከፈል ተጨማሪ እሴት ታክስን በተመለከተ በሂሳብ ጊዜው ውስጥ ከወኪሎች ጋር የተደረገውን የግብይት መጠን የሚያሳይ ማስረጃ

....ተመላሽ....

- በከፍተኛ ኢንቨስትመንት የተሠማራ ባለሃብት፡-

ከአንድ መቶ ሚሊዮን የአሜሪካ ዶላር በላይ ወደ ኢትዮጵያ ያስገቡ መሆኑን የሚገልፅ ከብሄራዊ ባንክ የተሰጠ ማረጋገ

- ወይም የፕሮጀክቱ ወጪ ከአንድ መቶ ሚሊየን የአሜሪካን ዶላር በላይ ስለመሆኑ የሚያረጋግጥ የኦዲት ሪፖርት
- እንዲሁም ፕሮጀክቱ ማምረት ወይም አገልግሎት መስጠት እስኪ ጀምር ሶስት አመት እና ከዚያ በላይ የሚወስድበት መሆኑን የሚያሥረዳ መረጃ...

....ተመላሽ....

- ምሳሌ፡-ጊዮን ጫማ ፋብሪካ ለተ.እ.ታ ተመዝጋቢ ሲሆን 10,000 ኪ.ግ ቆዳ ከአዋሽ ቆዳ ፋብሪካ (ለተ.እ.ታ ተመዝጋቢ) ቫትን ጨምሮ በኪሎ 690 ብር ገዛ ።በተጨማሪም ለጫማ ምርት የሚሆን ኬሚካል እና ሌሎች ጥሬ ዕቃዎች በብር 400,000 (C.I.F እና ሌሎች ቀረጦች ቫትን ሳይጨምር) ለህዳር ወር ምርት የሚሆን ከውጭ አስገብቷል። ጊዮን ፋብሪካ ደረጃውን የጠበቀ የ 3 ሚሊዮን ብር ዋጋ ያለው ጫማ ወደ ካናዳ እና ህንድ በመላክ የሸጠሲሆን እንዲሁም 20,000 ጫማ ቫትን ሳይጨምር በጫማ 300 ብር ለህገር ውስጥ ገበያ ሸጠ።

....ተመላሽ....

- <u>ጥያቄ፡-</u> የወሩን ቫት አቀናነስ
- <u>መልስ</u>

ሀ. የምርት ውጤት ታክስ

ለ. ወደአገር ውሥት የገባ 20,000x300x15%

900,000.00

ሐ. ወደውጭ የተላከ፡ 3,000,000x0%

መ. ሲቀነስ፡ ለግብአት የተከፈለታክስ :

....ተመላሽ....

ሠ. ሌዘር 10,000x690x15/115

900,000.00

ረ. ኬሚካል 400,000x15/100 60,000.00

ሰ. አጠቃላይ የተከፈለ የግብዓት ታክስ ፡

960,000.00

ሸ. ተመላሽ የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ፡
60,000.00

....ተመላሽ....

- ተመላሽ የተጨማሪ ዕሴት ታስ = የምርት ውጤት ታክስ - የግብአት ታክስ

- ከላይ እንደተገለፀው 60,000.00 ብር በአብላጫ የተከፈለ የግብዓት ታክስ የወሩ ክሬዲት ሲሆን እስከሚቀጥለው 5 ተከታታይ ወር ማቀናነስ የሚችል ሲሆን 5 ወራት ውስት ካልተጣፋ ግን ጊዮን ጫማ ፋብሪካ ተመላሽ ጠይቆ በባለስልጣኑ ይመለስለታል።

ሙከራ ሶስት

1.የተጨማሪ እሴት ታክስ ተመላሽ ስለማድረግ የሕግ አግባቡን በማስረዳት ተመላሽ የሚፈቀድባቸውን ግብይቶች ለዩ?

•

4.3. በገቸው ተይዞ ስለሚከፈል የተጨማሪ እሴት ታክስ

- ማናኛውም ወኪል ለአቅራቢው መክፈል ካለበት ታክስ ውስጥ 50% ቀንሶ በመያዝ ለገቢ መስሪያ ቤቱ ገቢ ማድረግ አለበት።
- ቀሪውን 50 % ለአገልግሎት አቅራቢው መከፈል አለበት።
- ከዕቃ/የአገልግሎት ክፍያዎች ላይ ተቀንሶ የሚቀረው ታክስ በቅድመ ክፍያ ግዜ እና በከፊል ከሚፈፀሙ ክፍያዎች ላይም ይቀነሳል።
- ክፍያው የተፈፀመው በዶላር ከሆነ በባንክ በኩል ወደ ብር ተቀይሮ በተቀየረበት መጠን ላይ ታክስ ይሰበሰባል።

በገቸሮው ተይዞ ስለሚከፈል…

- ሜጋ ፕሮጀክቶችን የሚያከናውኑ የመንግስት የልማት ድረጀት ከሚፈፅሙት ክፍያ ላይ ታክስ ቀንሰው የሚያስቀሩት የአገልግሎት ዋጋ ነው ተብሎ በሚወሰደው 50% ላይ ብቻ ነው፡፡
- የመንግሥት የልማት ድርጅቶች ከውጭ አገር በብድር ባገኙት ገንዘብ ለሚከናወን ፕሮጀክት ክፍያ የሚፈፀመው በአበዳሪው አካል ከሆነ የተጨማሪ እሴት ታክስ ተቀናሽ አይደረግም፡፡
- በቴሌ ኮሙኒኬሽን አገልግሎት ላይ የተጨማሪ እሴት ታክስ በገቸሮው አይያዝም፡፡

4.4. ታክሱ ተቀናሽ የሚደረግበት የግብይት ዋጋ

- ወኪሉ ከብር 200,000 ብር በላይ ዋጋ ያለው ዕቃ /አገልግሎት ሲገዛ ለተጨማሪ እሴት ታክስ ከተመዘገበ ግብር ከፋይ መሆን አለበት።
- ለታክስ ከፋዩ በአንድ ጊዜ የሚከፈል የተጨማሪ እሴት ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ዋጋ ከ 20,000 በላይ ሲሆን ወኪሉ የታክሱን 50% ቀንሶ ማስቀረት አለበት።
- ነገር ግን በአንድ ጊዜ የሚከፈለው ክፍያ 20,000 እና በታች ከሆነ የታክሱን ሂሳብ ጨምሮ ለታክስ ከፋዩ መክፈል አለበት።

...ተቀናሽ የሚደረግበት የግብይት ዋጋ...

- በኢትዮጵያ ነዋሪ ባልሆነ ሰው/ድርጅት የሚሰጥ አገልግሎት የገንዘቡ መጠን /20000/ ከግምት ውስጥ ሳይገባ ታክሱ ተቀናሽ ይደረግለታል፡፡

4.5. የወኪሉ ግዴታ

- ታክሱን ቀንሶ ለማስቀረት ውክልና የተሰጠው

  ቲን ሰርቲፊኬት መያዝ አለበት።

- በእያንዳንዱ ታክስ በሚከፈልበት ግብይት ላይ ሊከፈል ከሚገባው ታክስ ላይ 50% ቀንሶ የመያዝ፤

- ቀንሶ በሚይዘው ታክስ መጠን ልክ በገዥው ተይዞ የሚከፈል ለተጨማሪ እሴት ታክስ ደረሰኝ የመስጠት

- በሚፈፅመው ክፍያ ከዕቃ/ከአገልግሎት አቅራቢው የተጨማሪ እሴት ታክስ ደረሰኝ የመቀበል

የወኪሉ ግዴታ…

- ወኪሉ ታክሱን በትክክል ቀንሶ ያላስቀረ እንደሆነ/ የቀነሰውን ታክስ ለገቢ መስሪያ ቤቱ ገቢ ያላደረገ እንደሆነ ወኪሉ የሚከፍለውን ታክስ ወለድ እና መቀጫውን ጨምሮ እንድከፍል ይደረጋል።
- ወኪሉ የዕቃ/አገልግሎት አቅራቢው ደረሰኝ በሰጠበት ወር በገቸው ተይዞ የሚከፈል የተጨማሪ እሴት ታክስ ደረሰኝ ካልሰጠው መስጠት ከነበረበት እና እስከ ሰጠበት ባለው ጊዜ ውስጥ ወለድና ለዘገየበት ቅጣት እንድከፍል

የወኪሉ ግዴታ…

- ቀንሶ የያዘውን ታክስ ወሩ በተጠናቀቀ በቀጣዩ ወር በ30 ቀን ውስጥ ለገቢ መስሪያ ቤቱ ገቢ ማድረግ
- ታክስ ከሚከፈልበት ግብይት ጋር ተያይዞ ክፍያ የተፈፀመለትን አካል ዝርዝር የታክስ መረጃዎችን ባለስልጣኑ በሚያዘጋጀው ቅፅ ሞልቶ ማቅረብ
- በግብይት የሚከፈለው ታክስ ለአቅራቢው የሚከፈል/ተቀንሶ የተያዘ ታክስ ከሌለ ወሩ ከተጠናቀቀ በቀጣይ 30 ቀናት ውስጥ ለገቢ መስሪያ ቤቱ በደብዳቤ ማረጋገጥ አለበት።

የሙከራ ጥያቄዎች

- የተጨማሪ እሴት ታክስ ስለማቀናነስ በምሳሌ ያስረዱ፤
- የተጨማሪ እሴት ታክስ ተመላሽ ስለማድረግ የሕግ አግባቡን በማስረዳት ተመላሽ የሚፈቀድባቸውን ግብይቶች ይለዩ፤

ክፍል አምስት

5. የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ማሳወቅ፤ ስረዛ ፤ አስተዳደራዊ እና የወንጀል ቅጣቶች

5.1. ማሳወቅ

- በማናቸውም የ12 ወራት ጊዜ ውስጥ ያከናወነው ጠቅላላ ሽያጭ ከ70 ሚሊዮን ብር በላይ የሆነ ታክስ ከፋይ በየወሩ ታክሱን አሳውቆ መክፈል ያለበት ሲሆን
- በማናቸውም የ12 ወራት ጊዜ ውስጥ ያከናወነው ጠቅላላ ሽያጭ ከ70 ሚሊለለን ብር በታች የሆነ ታክስ ከፋይ በየሦስት ወሩ አሳውቆ መክፈል ይኖርበታል።

5.2. የተጨማሪ እሴት ታክስ ምዝገባ ስረዛ

- ለተጨማሪ ዕሴት ታክስ ከተመዘገበበት ቀን ጀምሮ ያለው የሦስት ዓመት ጊዜ ከተጠናቀቀ በኋላ ባሉት 12 ወራት ውስጥ ለታክሱ የግዴታ ምዝገባ ከተቀመጠው አመታዊ ታክሱ የሚከፈልበት የግብይት ዋጋ የማይበልጥ መሆኑን የተረዳ እንደሆነ ምዝገባው እንዲሰረዝለት ሊጠይቅ ይችላል።
- ድርጅቱ ሲዘጋ
- ንግዱን ከተጨማሪ እሴት ታክስ ነጻ ወደ ተደረጉ ዕቃዎች ንግድ ሲቀይር ነው…

ስረዛ

- በአዋጁ መሰረት ለተጨማሪ ዕሴት ታክስ ብቁ አለመሆኑን ሲያረጋግጥ በ30 ቀናት ውስጥ ምዝገባው እንዲሰረዝለት የሚከተሉትን ጉዳዮች የያዘ የፅሁፍ ማመልከቻ ማቅረብ አለበት፡-
- ግብይቱን ያቋረጠበት ቀን
- ግብይቱን ካቋረጠበት ቀን ጀምሮ ባለው የ12 ወር ጊዜ ውስጥ ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ለማከናወን ያቀደ መሆን ያለመሆኑን የሚገልየፅ

ስረዛ

- ታክስ ባለስልጣኑ ማመልከቻውን ሲያምንበት ካቋረጠበት ቀን ጀምሮ ባለው የ12 ወር ጊዜ ውስጥ በማናቸውም ጊዜ ታክስ የሚከፈልበት ግብይት ያከናውናል ለማለት በቂ ምክንያት ከሌለው የስረዛ ማመልከቻውን በመቀበል ግብይቱ ከተቋረጠበት ጊዜ ጀምሮ ይሰርዛል።

ስረዛ

- በእጁ የሚገኙ ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች እና የካፒታል እቃዎች ታክስ በሚከፈልበት የግብይት ዋጋ እንደተሸጡ ይቆጠራሉ። ያማለት ታክስ ከፋዩ ባልተሸጡት እቃዎች ላይ የሚመለስለትም ሆነ የሚከፍለው የተጨማሪ ዕሴት ታክስ የለም።
- በተመሳሳይ በንግድ ስራ ሃብትነት በተያዙ የካፒታል እቃዎች ላይም የተያዘ ክሬዲት ሊቀናነስ የሚችለው እያንዳንዱ ቋሚ እቃ የተገዛበትን ዋጋ እና ጊዜ በተናጠል ለይቶ በማስላት ይሆናል።
- ምሳሌ፡-ኮምፒዩተር እና የሶፍትዌር ውጤት 4 አመት
- ሌሎች ማናቸውም የንግድ ስራ ቋሚ ንብረቶች 5 አመት
- ህንጻዎች 20 አመት

ስሪዛ

- የካፒታል እቃ ቀሪ ዋጋ ስሌት

  - <u>መግለጫ፡-</u>

- ሀ= የንብረቱ ቀሪ የአገልግሎት ዘመን
- ለ = የንብርት ጠቅላላ አገልግሎት ዘመን
- ሐ= የካፒታል እቃው ወጪ /ዋጋ/
- መ= የካፒታል ዕቃው ቀሪ ዋጋ

ስረዛ

- የሚከፈል ወይም የሚቀናነስ ታክስ አሰላልን በተመለከተ ከላይ የተመለከተውን መግለጫ መሰረት በማድረግ እንደሚከተለው ይሆናል።

  - **ሠ=መ x 15%**

  <u>መግለጫ፡-</u> ሠ= የሚከፈል/የሚቀናነስ ታክስ

  መ= የካፒታል ዕቃው ቀሪዋጋ

- በዚህ ቀመር መሰረት ተሰርቶ የተገኘው ታክስ (ሠ) ከተጠየቀው ወይም ከተያዘው ክሬዲት እንዲቀናነስ ይደረጋል።

5.3. ከታክሱ እንዲሰረዝ የተወሰነለት ግብር ከፋይ ግዴታዎች

- የወሰደውን የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምዝገባ ሰርተፍኬት መመለስ አለበት።
- ያልተሰራባቸውን የተጨማሪ እሴት ታክስ ደረሰኞች እና
- የግብይት ዋጋ ማስተካከያ ደቢት ክሬዲት ሰነዶች ለገቢ ሰብሳቢው መስሪያ ቤት በማቅረብ ማሰረዝ ይኖርበታል።
- ለተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምዝገባ ወይም ስረዛ መሰረት የተደረገው ታክስ የሚከፈልበት የግብይት ዋጋ አቤቱታ ቅሬታ የቀረበበት ከሆነ ለምዝገባ ወይም ለስረዛ መሰረት የሚሆነው በቅሬታው መሰረት በተደረሰው ውሳኔ ላይ ነው

ሙከራ አንድ

1. የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምዝገባ ስረዛን አብራሩ?

ክፍል ስድስት

6. ከተጨማሪ ዕሴት ታክስ ጋር የተያያዙ አስተዳደራዊ እና የወንጀል ቅጣቶች

6.2. አስተዳደራዊ ቅጣት

- ለጨማሪ እሴት ታክስ መመዝገብ ያለበት ሰው ሳይመዘገብ የቀረ እንደሆነ፤ መመዝገብ ከነበረበት ቀን ጀምሮ ለመመዝገብ እስካመለከተበት ወይም በባለስልጣኑ አነሳሽነት እስከተመዘገበበት ቀን ድረስ ላለው ለእያንዳንዱ ወር ወይም ከወሩ ከፊል ለሆነው ጊዜ ብር 2 ሺህ (ሁለት ሺህ ብር) ቅጣት ይከፍላል።
- ማንኛውም ሰው ሆን ብሎ ሊከፈል የሚገባውን የተጨማሪ እሴት ታክስ ለማሳነስ ወይም በግብቱ ላይ ተመላሽ የሚደረገውን የታክስ መጠን ለመጨመር በማሰብ ትክክለኛ ያልሆነ የታክስ ደረሰኝ የሰጠ እንደሆነ ብር 50 ሺህ (ሃምሳሽህ ብር) ቅጣት ይከፍላል።

አስተዳደራዊ ቅጣት…

- ደረሰኝ መስጠት ሲገባው ያልሰጠ ማንኛውም ታክስ ከፋይ ለገዥ ባልሰጠው ለእያንዳንዱ ደረሰኝ ብር 50 ሽህ (ሃምሳ ሽህ) ቅጣት ይከፍላል።
- በታክስ ማስታወቂያ የተገለጸው የታክስ መጠን ታክስከፋዩ ሊከፍል ከሚገባው ትክክለኛ የታክስ መጠን ያነሰ እንደሆነ (“የታክስ ጉድለት” ልዩነት እና የልዩነቱን መጠን በ10% ይቀጣል።ይህንኑ ከደጋገመ ልዩነቱን በ 30-50 % ከፍ ይላል።

6.3. የወንጀል ቅጣቶች

- ባለስልጣኑን ለማጭበርበር በማሰብ ያለአግባብ ተመላሽ ወይም ማካካሻ የጠየቀ ሰው ብር 50 ሽህ (ሃምሳ ሽህ ብር) የገንዘብ ቅጣት እና ከአምስት እስከ ሰባት ዓመት በሚደርስ ፅኑ እስራት ይቀጣል። የሚጣለው ቅጣት ታክስ ከፋዩ ተመላሽ የተደረገለትን ታክስ መልሶ ከመክፈል ግዴታ ነፃ ሊያደርገው አይችልም።
- ለተጨማሪ እሴት ታክስ ሳይመዘገብ የታክስ ደረሰኝ የሰጠ ሰው ብር 200 መቶ ሽህ (ሁለት መቶ ሽህ ብር) የገንዘብ ቅጣት እና ከሰባት እስከ አስር ዓመት በሚደርስ ፅኑ እስራት ይቀጣል።

የወንጀል ቅጣቶች…

- ለተጨማሪ እሴት ታክስ የተመዘገበ ማንኛውም ሰው፤

ሀ/ በተ.እ.ታ አዋጅ መሰረት የታክስ ዴቢት ወይም ክሬዲት ማስታወሻ ለመስጠት ፈቃደኛ ካልሆነ

ለ/ በተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ ከተፈቀደው ውጭ የታክስ ዴቢት ወይም ክሬዲት ማስታወሻ የሰጠ እንደሆነ፤ብር 10 ሽህ (አስር ሽህ) የገንዘብ ቅጣት እና በአንድ ዓመት ቀላል ዕስራት ይቀጣል፡፡

የወንጀል ቅጣቶች...

- ማንኛውም ሰው፡-

ሀ/ የተጭበረበሩ ደረሰኞችን ያዘጋጀ፣ ያተመ፣ የሸጠወይም ያሰራጨ፤ወይም

ለ/ የታክስ ዕዳውን ለመቀነስ ወይም ተመላሻ ለመጠየቅ የተጭበረበሩ ደረሰኞችን የተጠቀመ እንደሆነ፤ብር100 ሺ የገንዘብ ቅጣት እና ከ7-10 ዓመት በሚደርስ ጽኑ እሥራት ይቀጣል።

የወንጀል ቅጣቶች...

- ሀሰተኛ ደረሰኞችን፣ ለማዘጋጀት/ለማተም የሚያገለግል ማሽን፣ መሳሪያ፣ ወይም ሶፍት ዌር የያዘ፣ የሸጠ፣ ያከራየ፣ ወይም በሌላ መንገድ ያቀረበ ማንኛውም ሰው ብር 200ሺ የገንዘብ ቅጣት እና ከ 10-15 ዓመት ጽኑ እሥራት ይቀጣል።
- ሀሰተኛ ደረሰኞችን የያዘ፣ ያስቀመጠ፣ ለሽያጭ ያመቻቸ፣ ወይም ሀሰተኛ ደረሰኞች ጥቅም ላይ እንዲውሉ ያደረገ ሰው ከ3-5 ዓመት በሚደረስ ጽኑ እሥራት ይቀጣል፡
- ግብይት ሳይፈጸም ደረሰኝ የሰጠ ወይም የተቀበለ ሰው ከብር 100 ሺ እስከ ብር 200 ሺ ቅጣት እናከ 7-10 ዓመት በሚያደርስ ጽኑ እሥራት ይቀጣል።

የወንጀል ቅጣቶች…

- ማንኛውም ሰው ታክስን ለመሰወር በማሰብ ገቢውን የደበቀ፣የታክስ ማስታወቂያውን ያላቀረበ ወይም ታክሱን ያልከፈለ እንደሆነ ከብር 100-200 ሺ ቅጣት እና ከ3-5 ዓመት ጽኑ እሥራት ይቀጣል።
- ከተከፋይ ሂሣብ ላይ ታክስን ቀንሶ ገቢ የማድረግ ኃላፊነት የተጣለበት ሰው ታክስን ለመሰወር በማሰብ ቀንሶ የያዘውን ታክስ ለመንግስት ያላስተላለፈ ከሆነ ከ3-5 ዓመት በሚደርስ ጽኑ እሥራት ይቀጣል።

- አስተዳደራዊ ቅጣቶች

በታክስ አስተዳደር አዋጁ 983/2008 ከአንቀጽ 107-115 ተዘርዝረዋል

- የወንጀል ጉዳዮች

አንቀጽ 122/ን/አ 1፤2፡-ሀ፤ለ፤ በግልጽ ተቀምጠዋለል

የሙከራ ጥያቄዎች

- ከተጨማሪ እሴት ታክስ ጋር የተያያዙ አስተዳደራዊ እና የወንጀል ቅጣቶች ይለዩ።

ክለሳ

- አጠቃላይ ሁኔታ
- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምንነት
- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ምዝገባ
- ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች

 የሚከናወኑበት ቦታ፤ጊዜ እና ዕሴት

- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ መጣኔ
- የተጨማሪ እሴት ታክስ ማቀናነስ እና ተመላሽ
- የተጨማሪ ዕሴት ታክስ ማሳወቅ እና ስረዛ
- ከተጨማሪ ዕሴት ጋር የተያያዙ

አስተዳደራዊ እና የወንጀል ቅጣቶች